

DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS

Dalyko pavadinimas	Mokslų kryptis (šaka) kodas	Fakultetas	Katedra
Senojo pasaulio priešistorinių laikų archeologija: duomenys, teorija ir metodologija	Istorija ir archeologija	Istorijos	Archeologijos katedra
Studijų būdas	Kreditų skaičius ECTS	Studijų būdas	Kreditų skaičius
paskaitos		konsultacijos	2
individualus	3	seminarai	2,5

Viso: 7,5 kreditai

Dalyko anotacija
<p>Dalykas numato senojo pasaulio priešistorinio laikotarpio (nuo akmens amžiaus iki (ankstyvojo) geležies imtinai) archeologinės medžiagos pažinimą. Nagrinėjama šios tematikos tyrimų istorija, teorija ir metodologija, pagrindinės mokslinės problemos, gamtinės sąlygos ir aplinkos raida. Tiriant akmens amžiaus paleolito epochą analizuojamas pirminis teritorijos apgyvendinimas ankstyvojo ir viduriniojo paleolito laikais bei pirmųjų archantropų (<i>Homo habilis</i>, <i>Homo erectus</i>, <i>Homo archaicus</i>, <i>Homo neanderthalensis</i>, <i>Homo denisovensis</i>) kultūra; pereinamojo laikotarpio problematika ir modernaus žmogaus (<i>Homo sapiens</i>) atėjimas ir išplitimas senajame pasaulyje bei staigi kultūrinė diferenciacija vėlyvajame paleolite; tikėjimo ir ritualų užgimimas bei meno suklestėjimas (urvų piešiniai ir raižiniai, skulptūros, kilnojamas menas); mamutų medžiotojų epochos iškilimas, raida ir sunykimas; šiaurinių regiono pakraščiu (re)kolonizavimas baigiantis ledynmečių epochai.</p> <p>Mezolito epochoje analizuojamas mikrolitų gamybos technikos atsiradimas, išplitimas ir suklestėjimas skirtinguose regionuose, gyvensenos modelių įvairovė ir kaita, prasimaitinimo bazės vienodumas-įvairumas, laidosenos ir aukojimo ritualai, kulto statinių atsiradimo problematika.</p> <p>Neolitizacijos teorinių modelių įvairovė ir empirinis pagrindimas. Tiriant neolito epochą analizuojama gamybinio ūkio atsiradimo ir išplitimo problematika, domestikuotų rūšių raida ir sklaida regione, keramikos gamybos tradicijos genezė, plitimo kryptys ir formų įvairovė, neolitizacijos bangos iš Pietų į Šiaurės Europą plitimas ir kaita, pirmųjų miestų radimasis. Detalizuojama naudingų žaliavų eksploatacija ir pagamintos produkcijos sklaida regione. Atliekamas klajoklių gyvulininkų nomadų ir sėslių žemdirbių bendruomenių gyvensenos palyginimas ir detali analizė.</p> <p>Analizuojamos indoeuropiečių protėvynės susidarymo ir gyventojų išplitimo teorijos (M. Gimbutienė, C. Renfrew, J. Mallory, D. Anthony ir kt.) bei jas pagrindžiantys archeologiniai bei kitų mokslų duomenys. Karinių konfliktų archeologija: ginklai, įtvirtintos gyvenvietės ir aukos; skirtingo vertinimo atvejų kontekstinė analizė. Gyventojų populiacijų migracija ir asimiliacija remiantis šiuolaikinių ir paleoindividų genetinių tyrimų duomenimis.</p> <p>Žalvario (bronzos) ir (ankstyvojo) geležies amžiaus laikotarpyje nagrinėjamas pirmųjų metalinių dirbinių atsiradimas ir raida, metalurgijos centrų iškilimas, prekybos suintensyvėjimas, pirmųjų valstybių susiformavimas, Kretos, Mikėnų, etruskų, keltų ir kitos civilizacijos. Dėmesys skiriamas gintaro prekybos keliui ir aplinkinių teritorijų archeologinei medžiagai, laidojimo formų kaitai ir įvairovei, visuomenių socialinei organizacijai ir religinei pasaulėžiūrai.</p> <p>Detalizuojami svarbiausi žmonijos civilizaciniai išradimai priešistoriniu laikotarpiu ir jų įtaka visuomenės raidai.</p> <p>Vertinamos GIS, archeologinių ir cheminių-fizikinių metodų taikymo galimybės ir gautų duomenų analizės siekiant pažinti priešistorinę epochą.</p> <p>Rengiant individualius tiriamuosius rašto darbus, doktorantai, kartu su konsultantu suformuluotą tyrimo problematiką nagrinėja ne tik archeologiniais, bet ir kitų mokslų duomenimis.</p>
Pagrindinė literatūra

1. Ammerman A. J., Biagi P. (eds.). *The Widening Harvest. The Neolithic Transition in Europe: Looking Back, Looking Forward*. Boston, 2003.
2. Bogaard A. *Neolithic Farming in Central Europe. An Archaeobotanical Study of Crop Husbandry Practices*. London, New York, 2004.
3. Bonsall C., Tolan-Smith Ch. (eds.). *The Human Use of Caves*. Oxford, 1997.
4. Burch E. S., Ellanna Jr., Linda J. (eds.). *Key Issues in Hunter-Gatherer Research*. Oxford, 1996.
5. Camps M., Szmidi C. (eds.). *The Mediterranean from 50 000 to 25 000 BP. Turning Points and New Directions*. Oxford, 2009.
6. Chapman J., Dolukhanov P. (eds.). *Landscapes in Flux. Central and Eastern Europe in Antiquity*. Oxford, 1997.
7. Fokkens H., Anthony H. (eds.). *The Oxford Handbook of the European Bronze Age*. Oxford University Press, 2013.
8. Gimbutas M. *The Prehistory of Eastern Europe. Part I. (Mesolithic, Neolithic and Copper Age Cultures in Russia and the Baltic Area)*. Cambridge, 1956.
9. Gimbutas M. *The Civilization of the Goddess. The World of Old Europe*. San Francisco, 1991.
10. Ginter B., Drobniwicz B., Kazior B., Nowak M., Połtowicz M. (red.). *Problemy epoki kamienia na obszarze starego świata. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi K. Kozłowskiemu w czterdziestolecie pracy naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim / Problems of the Stone Age in the Old World. Jubilee Book Dedicated to Professor Janusz K. Kozłowski on His 40th Scientific Work in Jagiellonian University*. Kraków, 2001.
11. Harding A. F. *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge University Press, 2000.
12. Ignaczak M., Koško A., Szmyt M. (eds.). *Między Bałtykiem a Morzem Czarnym. Szlaki międzymorza IV-I tys. przed Chr. Archaeologia Bimaris. Dyskusje. T. 4*. Poznań, 2011.
13. Koško A., Szmyt M. (eds.). *Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. Poznań, 2004.
14. Kozłowski J.K., Kozłowski S.K. *Upper Paleolithic and Mesolithic in Europe. Taxonomy and paleohistory*. Wrocław, 1979.
15. Kristiansen K. *Europe before History*. Cambridge University Press. 1998.
16. Les derniers chasseurs-cueilleurs d'Europe occidentale (13 000 - 5 500 av. J.-C.). Actes du Colloque international de Besançon (Doubs, France) 23-25 octobre 1998. Besançon, 2000.
17. Mallory J. P. *In Search of the Indo-Europeans*. London, 1989.
18. Nilsson S. L. Embodied Rituals and Ritualized Bodies. Tracing Ritual Practices in Late Mesolithic Burials. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, N° 46*. Lund, 2003.
19. Randsborg K. (ed.). *Stone Age Studies in Post-Glacial Europe. Acta Archaeologica, Vol. 78:2*. Oxford, 2007.
20. Renfrew C. *Archaeology and Language*. London, 1987.
21. Riel-Salvatore J., Clark Geoffrey A. (eds.). *New approaches to the Study of Early Upper Paleolithic "Transitional" Industries in Western Eurasia. Transitions great and small. BAR International Series 1620*. Oxford, 2007.
22. Roebroeks W., Mussi M., Svoboda J., Fennema K. (eds.). *Hunters of the Golden Age. The Mid Upper Palaeolithic of Eurasia 30,000-20,000 BP*. Leiden, 2000.
23. Soffer O. *The Upper Paleolithic of the Central Russian Plain*. San Diego. 1985.
24. Stringer C. B., Barton R. N. E., Finlayson J. C. (eds.). *Neanderthals on the Edge. Papers from a Conference Marking the 150th anniversary of the Forbes' Quarry Discovery, Gibraltar*. Oxford, 2000.
25. Valentin B., Bodu P., Christensen M. (eds.). *L'Europe centrale et septentrionale au Tardiglaciaire. Confrontation des modèles régionaux de peuplement*. Nemours, 2000.
26. Whittle A. *Europe in the Neolithic. The Creation of New World*. Cambridge, 1996.

vardas, pavardė		paskelbti per pastaruosius 5 metus
Algimantas Merkevičius	Doc., dr.	<p>Merkevičius, A. (sud., moksl. red.). 2018. <i>Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje</i>. Vilniaus universiteto leidykla.</p> <p>Merkevičius, A. 2016. West Lithuania during the Early Metal Age. G. Zabiela, Z. Baubonis, E. Marcinkevičiūtė eds. <i>A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania</i>. Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, p. 130 – 147.</p> <p>Randsborg, K., Merkytė, I., Merkevičius, A. Kulakov, V. I. 2016. Kaup 2014. Archaeological excavations & research history. <i>Acta Archaeologica</i> 87. Oxford. Willey, p. 85 – 130.</p> <p>Merkevičius, A. 2017. Tarp viduramžių archeologijos, paveldo apsaugos ir archeologijos vadybos. <i>Archaeologia Lituana</i> 18, p. 9 – 22.</p> <p>Allentoft M. E., Sikora M., Sjögren K.G., Rasmussen S., Rasmussen M., Stenderup J., Damgaard P. B., Schroeder H., Ahlström T., Vinner L., Malaspinas A. S., Margaryan A., Higham T., Chivall D., Lynnerup N., Harvig L., Baron J., Philippe Della Casa, Dąbrowski P., Duffy P. R., Ebel A.V., Epimakhov A., Frei K., Furmanek M., Gralak T., Gromov A., Gronkiewicz S., Grupe G., Hajdu T., Jarysz R., Khartanovich V., Khokhlov A., Kiss V., Kolář J., Kriiska A., Lasak I., Longhi C., McGlynn G., Merkevicius A., Merkyte I., Metspalu M., Mkrtychyan R., Moiseyev V., Paja L., Pálfi G., Pokutta D., Pospieszny Ł., T. Douglas Price, Saag L., Sablin M., Shishlina N., Smrčka V., Soenov V. I., Szeverényi V., Tóth G., Trifanova S. V., Varul L., Vicze M., Yepiskoposyan L., Zhitenev V., Orlando L., Sicheritz-Pontén T., Brunak S., Nielsen R., Kristiansen K. & Willerslev E. Population genomics of Bronze Age Eurasia. <i>Nature</i>, vol. 522, Issue 7555, 167–172, Nature Publishing Group, 11 June 2015.</p> <p>Merkevičius A. Archaeology of late prehistoric religion in Lithuania: New reconstruction possibilities. A. Haak, V. Lang, M. Lavento (eds.). <i>Interarchaeologia</i>, 4. Tartu; Helsinki; Riga; Vilnius, 2015, p. 219–230.</p>

Aleksiejus Luchtanas	Doc., dr.	<p>Luchtanas, A. Maistas ir mityba Lietuvos geografinėje aplinkoje nuo ankstyviausių laikų iki XIV a. <i>Ekperimentinė archeologija. Lietuvos materialaus paveldo rekonstrukcija</i>. I tomas. Vilnius, 2015, p. 48–71.</p> <p>Luchtanas A., Podėnas V., Čivilytė A., Narkūnų piliakalnių ir papėdės gyvenvietės keramika: elgsenos atspindžiai. <i>Lietuvos archeologija</i>. T. 42, Vilnius, 2016, p. 191–241.</p> <p>Luchtanas A., Podėnas V., Čivilytė A., Bagdzevičienė J. Technologiniai ir diagnostiniai Narkūnų Didžiojo piliakalnio techninės keramikos tyrimai. <i>Lietuvos archeologija</i>. T. 42, Vilnius, 2016, p. 151 – 189.</p>
Egidijus Šatavičius	Doc. dr.	<p>Šatavičius E. The First Palaeolithic Inhabitants and the Mesolithic in Lithuanian Territory. <i>A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania</i>. Vilnius, 2016, p. 8-39.</p> <p>Bliujienė A., Steponaitis V., Šatavičius E., Grižas G. Concentration of Authority and Power in East Lithuania, Between Tauragnas Lake and the Middle Reaches of the Žeimena River, During the Migration Period. <i>Estonian Journal of Archaeology</i>. 2017, Vol. 21.</p> <p>Baubonis Z., Stončius D., Šatavičius E., Zabiela G. <i>Lietuvos piliakalniai. Atlasas</i>. IV tomas. Vilnius, 2017.</p>

Patvirtinta Istorijos ir archeologijos mokslo krypties Doktorantūros komiteto posėdyje
2021 m. rugsėjo mėn. 28 d , protokolo Nr. 170000-KT-47

Doktorantūros komiteto pirmininkė prof. habil.dr. Tamara Bairašauskaitė